

Jaakko Blomberg
"Vakauden kaipuu. Kylmän sodan loppu ja Suomi"
WSOY 2011

Kyky tehdä ulkopoliittikkaa

Ulkoministeriö
21.10.2011

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

René Nyberg
CEO, Ambassador

rene.nyberg@eastoffice.fi
Mob: + 358 50 420 3840
Fax: + 358 10 841 4110

Osallistuin syyskuun alussa pääministeri Putinin investointiseminaariin Sotshissa. Sattumalta NTV näytti tuolloin ensimmäisen elokuun 1991 putshista tehdyn elokuvan "Kolme päivää elokuussa". Kunnianhimoinen hanke, jossa oli onnistuneita näyttelijäsuorituksia ja mainiota historian kuvitusta. Dramaattisin oli puolustusministeri, marsalkka Dmitri Jazovin kohtaaminen vaimonsa Emman kanssa, joka sairaana ja keppiinsä nojaten oli tullut puolustusministeriöön Arbatille. Sormeaan heristäen hän laukoi: "Dima, tämä on Sinun tekeleitäsi! Oletko hullu!" Olin pari vuotta aiemmin briifannut yrmeän Jazovin Kaartin kasarmilla ja muistelin, kuinka hän poistuessaan katsoi minua tuimasti ja kysyi: "Missäs Te olette venäjää oppineet?"

JB:n kuvaus putshista ja sen yhä selvittämättömistä vaiheista vastasi elokuvan sanomaa. Eräitä yksityiskohtia ei ole kyetty tai haluttu loppuun asti kaivaa. Venäjä ei ole tehnyt tiliä menneisyytensä kanssa.

JB:n päätös kuvata laajasti tapahtumien taustaa tekee kirjasta hakuteoksen ja Suomen ulkopoliittikan kokonaisesityksen. Kirja on rauhallisesti ja harkitusti etenevä, joskus raskas, mutta systemaattinen kokonaisuus. JB:n on nähnyt vaivaa kiteyttää arvioitaan. Pidän erityisesti hänen kuivakkaista, mutta osuvista Neuvostoliittoa/Venäjää koskevista toteamuksistaan. Esimerkkinä käyköön hänen luonnehdintansa "käänteisestä suometumisesta". Lainaan JB:tä:

"Se harmitti monia suomalaisia, varsinkin ulkoministeriössä. Suomen ja Neuvostoliiton suhteita ei pidetty esimerkillisinä: ne olivat enintään parhaita mahdollisia, eivät mitenkään ihanteellisia." (s. 117). JB arvioi myös suorasukaisesti Juri Derjabinin toimintaa suurlähettiläänä otsikolla "Vuoden 1994 noottikriisi".

Kirjan puutteita ovat Venäjän asevoimia ja maantietoa koskevat epätasällisyydet verrattuna esim. Baltian maiden kuvaukseen, jonka ote on varma. Esim. Dzhohar Dudajev, Tshetshenian ensimmäinen presidentti palveli Tartossa ilmavoimien kenraalimajurina, ei maahanlaskujoukkojen komentajana. Maahanlaskudivisioona oli ja on yhä sijoitettu naapurikaupunkiin Pihkovaan (s. 540). Muuten kirja on viimeistely kokonaisuus.

JB:n ratkaisu, jota aluksi ihmettelin, mutta johon tottuu, on päätös välttää luonnehdintoja henkilöistä ja kanssakäymisestä heidän kanssaan. Jäin silti kaipaamaan henkilöarvioita. Jaakko Iloniemen sanoin ”kaimalta puuttuvat adjektiivit”. Rivien välistä JB kuitenkin harmittelee tapaa, jolla presidentti Koivisto jätti informoimatta UM:n virkamiesjohtoa askelistaan, jotka vaikuttivat ratkaisevasti neuvotteluihin Neuvostoliiton kanssa (s. 261, 375, 415). Palaan asiaan operaatio PAXin osalta.

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland
office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

René Nyberg
CEO, Ambassador

Kirja kertoo Suomen kyvystä tehdä ulkopoliittikkaa kriisitilanteessa sekä poliittisesta johtajuudesta, jota ilman ei ole ulkopoliittikkaa. Virkamies voi oivaltaa ja tehdä osaltaan politiikkaa vain, jos hänellä on poliittinen selkänoja ja esimies, joka ymmärtää, osaa ja uskaltaa. Kirja on kunnianosoitus Mauno Koivistolle, ilman että JB:n sitä erikseen tarvitsee korostaa.

rene.nyberg@eastoffice.fi
Mob: + 358 50 420 3840
Fax: + 358 10 841 4110

Operaatio PAXia koskeva osuus on ainoa, jonka luin käsikirjoituksena. Asia, josta olin JB:n kanssa eri mieltä, oli kiertoilmaisu "puoluelinja". Se lienee alkuaan peräisin Tehtaankadulta, mutta yleisilmaisuksi sen lanseerasi ilmeisesti Juhani Suomi, joka legitimoi käsitteen omaksumalla sen ja käyttämällä sitä ikään kuin faktisena kuvauksena asiantilasta. Puoluelinjalla tarkoitetaan KGB:n residentin ja hänen alaistensa eli kotiryssien toimintaa. Tarkemmin luettuani huomasin kuitenkin, että JB käyttää molempia ilmaisuja, hän puhuu sekä KGB:n residentistä Feliks Karásjevistä – lempinimeltään ”Felix Onnellinen” – että poliittisen linjan edustajista, siitä yksinkertaisesta syystä – näin oletan, että myös Mauno Koivisto käyttää tätä eufemismia, josta jää suomettunut jälkimaku.

Olen omassa PAXia koskevassa artikkelissani pohtinut operaation jälkihoidossa tapahtunutta laiminlyöntiä. Emme osanneet varautua Pariisin rauhansopimuksen sotilaallisten määräysten yksipuolisen kumoamisen vastakaikuun Suomessa. Presidentti Koiviston päätöksen varaukseton tuki teki ensimmäisen varaulkoministeri Juli Kvitsinkin yritykset toivottomiksi pakottaa Suomi perumaan päätöksensä. Mutta samalla PAX synnytti populaarin ja virheellisen vaikutelman, että rauhansopimusta voi jälkikäteen noin vain muuttaa.

Muistan kävelyni tuolloin jo sairaan Paul Gustafssonin¹ kanssa Etu-Töölön kaduilla syksyllä 1990. Hän pauhasi minulle PAXista, ettei rauhansopimuksia voi tuolla tavalla käsitellä ja epäili, että se on se Blomberg, joka tämänkin on keksinyt. Olin ihan hiljaa. ”Gustu” oli tietenkin oikeassa tässäkin ja juuri tämä oli se virhe, joka osaltaan ruokkii Karjala-aktivisteja uskossa, että seuraavaksi muutamme rauhansopimuksen rajamääräyksiä.

Sekretessi on osa diplomatiaa. Pelkäsimme syyskuussa 1990 vuotoa sen jälkeen, kun presidentti Koivisto oli tehnyt päätöksensä sanoa irti rauhansopimuksen sotilaalliset määräykset. Siksi leimasimme kaikki paperit raskasta tiedoksiantomenettelyä edellyttävällä leimalla "Erittäin salainen". Mutta me emme tienneet, että Koivisto oli KGB-kanavan kautta informoinut Gorbatshovia. Kuten JB kirjassaan kertoo, hän sai tietää asiasta vasta luettuaan Koiviston

---

¹ Ent. UM:n oikeudellisen osaston päällikkö ja legendaarinen sopimusneuvottelija.

muistelmat vuonna 1995. Samaa kanavaa käyttäen, ja informoimatta ulkoministeriötä, Koivisto sondeerasi mahdollisuutta korvata yya-sopimus (s. 375).

Tak nelzja sanoo venäläinen, ei näin. Muistamme kaikki, miten tuohtunut Koivisto oli kun hän löysi Kekkonen arkistoista tiedon, että UKK oli vain tulkin läsnä ollessa ehdottanut Brezhneville rajatarkistuksia ja aluevaihtoja. Toki Koivisto oli tuolloin pääministeri, mutta kyse on periaatteesta.

Aleksanterinkatu 15B
00100 Helsinki, Finland

office@eastoffice.fi
www.eastoffice.fi

René Nyberg
CEO, Ambassador

rene.nyberg@eastoffice.fi
Mob: + 358 50 420 3840
Fax: + 358 10 841 4110